

Марія Данилевич

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, sumon65@i.ua

СВОЄРІДНІСТЬ МОТИВУ СПОМИНУ В ЛІРИЦІ

БОГДАНА ЛЕПКОГО

У поетичній спадщині Богдана Лепкого мотив спогаду є наскрізним. На це вказували ще сучасники письменника. Микола Євшан у статті 1909 року «Богдан Лепкий» назвав письменника «поетом споминів» [2, с. 193], а професор В. Сімович у нарисі 1918 року (вперше опублікований у 1920 р.) писав, що Лепкий «тим тільки дихає, що споминами» [4, с. 297]. На виразну присутність означеного мотиву вказують сучасні літературознавці М. Ільницький, М. Ткачук та інші.

Притаманне Лепкому-письменнику прагнення краси й ідеалу вступало в дисонанс з реальністю і породжувало тужливі настрої, які яскраво проявлялися в його рефлексивній ліриці. М. Євшан вважав, що почуття розпуки, що пронизувало поезію, випливало з тем, яких він торкався. Автор тужить за миром, за добром, за справедливістю, за тим, що наміри виростити «квітку щастя» життя кидає в «болото». Він любить землю, природу, село, людей, що постійно працюють. Проте в його художньому світі навіть земля, вода, і ліс платять невдячністю, висмоктують з чоловіка силу. Такий мотив присутній в метафоричній поемі «Сповідь землі», де за сюжетом поля, ліси, вода посеред ночі розмовляють з хрестами, сповідаючись, як «від тисяч літ // Людей живими жерли», а ті продовжували трудитися, хоча смерть їх косила, а доля насміхалася. [3, с. 167]. Завершується твір гірким висновком, що, мабуть, така ніч і народила поета, «І весь свій смуток, весь свій біль // На серце положила» [3, с. 170]. Тому й впродовж життя судилося тужити. Так напроорокувала йому доля: «Самотній йтимеш. За тобою //Мов тінь поволочеться туга» Але вона ж йому і сказала, що туга – «це твоя сила і потуга // це одинока поміч в бою» [3, с. 171].

У поезії Лепкого мотив смутку поєднується з мотивом мрії. Для прикладу, у вірші «Як сонце згасне» (належить до того самого циклу що і вже цитовані «Сповідь землі» та «Доля») поет висловлює віру в те, що настане час, і зі щирих мрій «світи повстануть ясні, красні і багатолюдні, багатогласні» [3, с. 164]. А поки він шукає «теплого кута», де можна забути і спочити душею. Таким «кутом» для нього стають спомини дитинства, батьківського дому, рідного Поділля. Як влучно зауважив М. Ткачук, «туга в художньому світі Лепкого постає як екзистенційна ситуація людського буття, в якій ліричний герой поета переживає її як виклик буття, як самотрансцендентування творчого «Я» [5, с. 226]. Вона не є ні «сміхом долі, ні наругою, а лиш «твором, що почину не має, ніщо, що є, не пропадає» [3, с. 165].

Лепківські спомини – своєрідна втеча від життя, порятунок од відчаю. Художній світ його лірики сповнений спогадами про краєвиди Поділля й Карпат, місця, де він відпочивав, картини сільського життя, які він спостерігав, людей, що зустрічалися йому на шляху, родинні святкування Різдва, Великодня, юнацьке кохання тощо. Цей мотив є своєрідною формулою, в якій образно закріпились типові ситуації, дії, характери, пережиті емоції та почуття. Згадування, яке пронизує лірику Лепкого від збірки до збірки, від циклу до циклу, можна розглядати як основний наративний мотив. Його структурними елементами виступають мотиви-епізоди з життя ліричного героя: уявна розмова з другом («Намалой мені, друже, картину»), зустріч з коханою («Спогад»), повернення до Бережан («До Бережан»), Святвечір у селі («На Святий вечір»). За допомогою цього мотиву твориться своєрідний життєпис, історія зустрічей, розлук і повернень, переживань, настроїв, шукань.

Серед споминів Лепкого домінують ті, що вкладаються в парадигму особистої пам'яті місця, яке формувало його ідентичність. Насамперед це отчий дім, що постає в образі «райських снів, снів весни», батьківське слово, що звучить як «мелодія арфи», тихе подільське село «в долині між садами», де росло його «серце, мов квітка між корчами». Спогад місця переплітається зі спогадом часу. Зазвичай згадується дитинство і юність, що минули у рідному

краї. До улюблених образів, крізь які реалізуються ці спогади, можна віднести образи сну, казки, срібної павутинки.

Мотив спомину в ліриці Б. Лепкого не обмежується особистим минулим. У ліриці присутній і спогад історичний. Він втілений через звернення до таких постатей української історії, як П. Орлик, М. Кричевський. Особливістю історичного спогаду є його метафоричність. Так, у поезії «На маргінесі книжки про Кричевського» письменник звертається до минулого в надії віднайти підказку, де «ключ від долі-волі ясних брам», «де шлях до наших мрій». Ліричний герой запитує в минулого, який шлях – боротьби чи праці – є правильним. Давнє минуле автор парадоксально іменує «золотою мрією» і закликає «з'явитися хоч на мить». Цей оксиморон засвідчує, що у своїх історичних споминах автор захоплюється героїчним чином предків, бачить шлях до ясного майбутнього через боротьбу і намагається розбудити пам'ять про неї. Подібний мотив спостерігаємо і в поезії «Сон Орлика».

Функціонально історичні спомини суттєво відрізняються від особистісних. Якщо спогади дитинства, у формулюванні А. Ассман, виконують переважно функцію «косметичну і цілющу», коли «те, що відцвіло, фарбується наново, втрачене – відновлюється в правах, наболіле – стихає» [1, с. 103], то історичні мають ознаки функції реконструкції пам'яті задля руху в майбутнє. Загалом, мотив спомину разом із мотивами туги та мрії в поетичній спадщині Б. Лепкого становить триєдину цілісність, де спомин – минуле, туга – теперішнє, а мрія – майбутнє, яка неоднаково проявляється в особистісній і громадянській ліриці.

Список використаної літератури

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / пер.з нім. К. Дмитренко, Л. Дронічева, О. Юдін. Київ: «Ніка-Центр», 2012. 440 с.
2. Євшан М. Богдан Лепкий. *Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика*. Київ : Основи, 1998. С. 188-194.
3. Лепкий Б. Твори : в 2-х т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1997. С. 36-354.

4. Сімович В. Богдан Лепкий. Нарис літературної діяльності і спроба характеристики письменника за двадцять п'ять літ його письменницької праці. *Сімович В. Праці: в 2-х т. Т. 2. Літературознавство. Культура.* Чернівці: Книги – ХХІ, 2005. С. 288-336.

5. Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори. 2007. 464 с.